san tan ni filanan — nimòrò 134
awirili kalo - san 1983
bp:24 - bamakò (mali)
telefòn: 22-21-04 ccp : 0155
dòròmè 5
kibarudilalaw kuntigi : amadu ganyi kantè

kibaru

a bè bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

mèlèkèninw lakanani

denbatigi bèe haminanko ye, a den ka kè mògò kènè ye, a ka barika sòrò, k'a mò diya.

nka, bèe b'a dòn fana ko bana ka teli ka denmisènw minè, fo ka kè u sata ye.

fèerè minnu bè se ka kè ka denmisènw kisi o masibaw ma, o dòw fòlen filè, kibaru in nyè 6 ni nyè 7 la.

o fèerè ninnu ye denmisèn caman kisi ka ban dinyè na. n'i y'a kalan, k'a waleya, o bè se ka kè i ka mèlèkènin fana kisi sababu ye.

nb'a fè ka n yèrè dòn

kabini tuma jan, kibaru kalanbaga caman bè lètèrè ci kibaru ma, ka kunnafoni nyini Mali jamana kan. o lètèrè dòw filè nin ye :

nin ye nyininkali ye : n b'a fè k'a dòn, Mali kònò ereziyòn min ka bon ka tèmè tòw kan, ani aròndisiman min bè a kònò, ani Mali dugu hakè.

Ngolo Tarawele
Mamaribugu

*
* *

ne bè nin lètèrè ci kibaru kunnafoni dibagaw ma, ka u nyininka kunnafoni naani la :

- sèrikili joli bè Mali kònò ?
- aròndisiman joli bè Mali kònò ?
- dugu joli bè Mali kònò ?
- mògò joli bè Mali kònò ?

balikukalanden caman bè Mali kònò, minnu tè nin dòn. nyininkali naani ninnu nafa ka bon kosèbè. bawo, mògò bèe ka kan k'i ka jamana dòn.

Usumani Kulubali
Kuwo

*
* *

n bè min nyini aw fè, o ye ka n yèrè dòn. barisa, an maninkaw ko : «so dòn, ji dòn, fali dòn, mògò dòn ; yèrè dòn nyògòn tè.» n b'a fè ka n yèrè dòn.

o yèrè dòn bè sòrò cogo di ? an ka aw nyininka, o nyininkali fana kana aw sègèn. n ka nyininkali bè min kan, n b'a fè ka Mali dòn :

- Mali sigi san joli ye nyinan ye ?
- Mali masakè fòlò ye jòn ye ?
- masakè joli ye Mali mara ?
- siya joli bè Mali kònò ?
- u bè kan joli fò ?
- mògò joli bè Mali kònò ?
- kalanna ye joli ye a la ?
- joli bè balikukalan kè a la ?
- jòli ye cikèla ye a la ?
- muso joli bè Mali kònò ?
- Mali cè ye joli ye ?
- san jumèn bè denmisèn si ni mògòkòròba si danfara ?

Laji Danbèlè
Bukaribaya
(a jaabi bè nyè 12 la)

faso jèkuluba ka tònsigi

Mali ka forobatònba sariya ko faso jèkuluba de ye pariti nyèmògò yòròba ye kòngèrè fila ni nyògòn cè. a ko faso jèkulubaw bè se ka tònsigi balalen kè.

o de kèra zanwuye kalo tile 11, 12 ani 13 la, san 1983. o lajèba in tun nyèsinnen bè sòrò siraw de kan Mali kònò.

Pariti nyèmògò peresidan Musa Tarawele ye jèmukan min lase jama ma tònsigi dayèlè don, jèkuluba mògòw bènna a kan k'a fò ko u bèna sinsin o jèmukan de kan u ka baara sen fè.

*
* *

peresidan Musa Tarawele y'a jira o jèmukan sen fè ko Mali foroba ciyakèdaw baarakèlaw bè ka caya ka taa a fè. o ye fèn ye, min bè Mali ka musakaw caya ka dama tèmè, k'a sòrò, nafa t'a la.

a ko fèerè ka kan ka tigè, mògò dòw ka don kènyèrèyew ka baaradaw la. a kèra cogo o cogo, Maliden bèe ka kan k'a dòn ko, an bè bi bi min na, mògò minnu bèe bè lakòlikalan kè, o bèe tèna se ka kè foroba baarakèla ye.

faso jèkuluba mògòw bènna a kan k'a fò ko ni foroba baarakèla min b'a nyini ka taa baarada wèrè la, o tigi ka kan ka yamaruya.

min ye sòrò siraw ye, faso jèkuluba in ko a dalen don a la cogo min, k'a fò ko an ka sòrò yiriwali dulonnen don an balima kungo kònò mògòw la, a tè bèn, fo duguw tòn sigili ka waleya fan bèe. zenerali Musa Tarawele yèrè ko sènèkè ciyakèda minnu bè jamana yòrò caman na, olu ka kan ka yèlèma don u ka baarakè cogow la, walasa dugu tòn ninnu ka sigi duguw kònò, ka kè nyètaa sababu ye cikèlaw bolo.

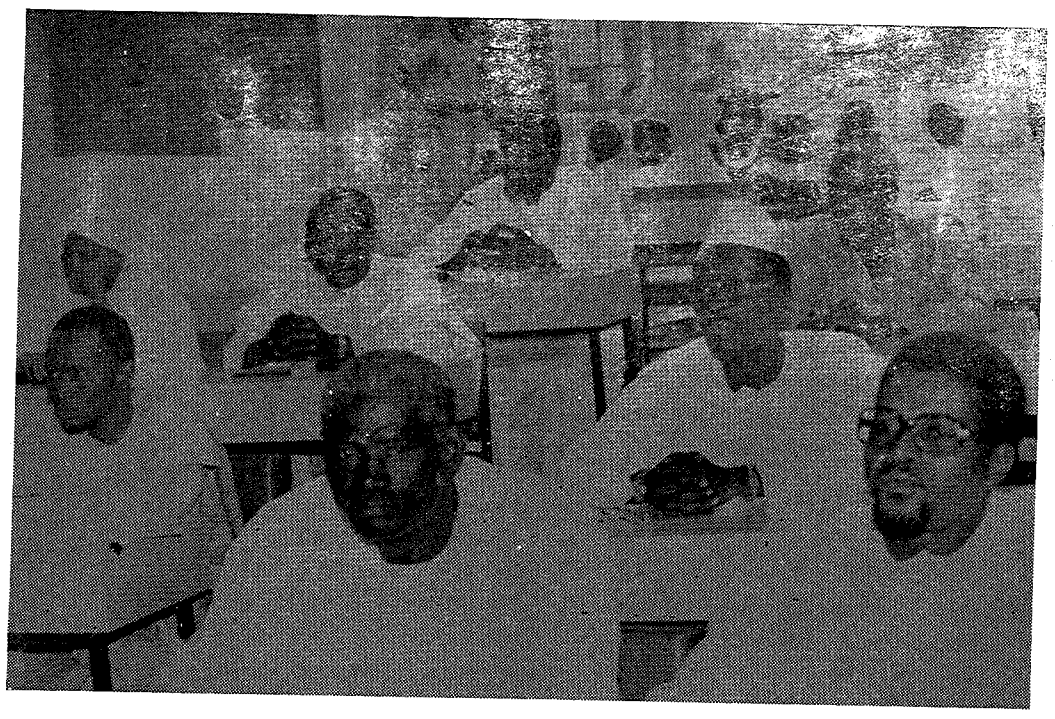

jèkuluba in ko a b'a nyini gòfèrènaman ni pariti fè, fèerèw ka waleya, minnu nyèsinnen don ji ko la, i n'a fò, kòlòn senni, balan labènni, an'a nyògònnaw.

u ko u b'a nyini fana, denmisènw ka baaraw dege lakòlikalan sen fè, ani an faso kanw ka don lakòliw la.

u da sera ko wèrè caman ma, minnu bèe bè se ka kè ko nafamaw ye Mali ka bònògòla baara la.

*
* *

peresidan Musa Tarawele ye tònsigi in kuncè k'a fò ko kuma minnu fòra, olu kèra kuma nafama ye, ko bèe k'i jija sa ka o kuma ninnu waleya, ko o de bè kè Mali nyètaa sababu ye.

kibaru kanubagaw kuma yòrò

ka bò Bugukòrò

ne bè kelen nyini arajomali baarakèlaw fè, u k'u jija o la :

an ka jamana balòntannaw mana taa jamana wèrè la, walima jamana dò wèrè balòntannaw mana na an fè yan, arajomali baarakèlaw bè "sipòritèriw" nyininka arajo la. dòw b'a fò : "an bè nin bi hakè don u la bi."

o ye fèn ye, min bè ne maloya kosèbè. a ma fò ko màgò kana i foso lakana dè. nka, i ka kan k'a jate minè, k'a fò ko : "n'an ma u bugò, an t'a fè u k'an bugò." balòn mana tan, n'an y'u bugò, o fò ka di. n'u y'an bugò, o fana fò ka di.

nka, i man'a fò ko "an bè nin bi hakè in dan", n'i y'o fò sògòmadaa fè, sanni ka balòn tan, fo ne ja bè tigè, k'a d'a kan, n t'a dòn n'an bèna se. o ye fèn ye, fèn min bè a la, n'a ka kan ka dabila.

ne m'a fò ko jamana kana pasa. nka, ko min bè jamana lamaloya, ne ko o ka dabila. bawo, da fò man nyi.

Mari Kanè

basanin bolitò binna kòlòn na. a kò a bè bò, a ye mètèrè kelen taama, a binna a nò na. a wulila tugun, ko a bè bò, a ye mètèrè kelen ni tila taama, a binna kòlòn na tugun. a ko a bè bò, a ye mètèrè fila taama, a binna a nò na tugun. a ko a bè bò tugun, a ye mètèrè fila ni tila taama, a binna a nò na tugun. a ko a bè bò tugun, a ye mètèrè saba taama, a bòra.

yala, kòlòn dunya ye mètèrè joli ye ?

°
° °

fatòkè nana i sigi npòn kan, ko

nyininkaliw

màgò si tè npòn tigè. ni min ko a bè npòn tigè, a bè i lasegin.

nka, a sigilen bè tuma dòw k'a kun biri ; tuma dòw, a sigilen bè k'a kun lawuli.

ni màgò min ko i bè npòn tigè, i ka kan ka fèerè jumèn tigè, walasa i ka se ka npòn tigè ?

Siriman Daa Jara
Koyan

°
° °

ne bè màgò fila nyè fè, màgò fila bè ne kò fè. an ye màgò joli ye ?

Bakari Samakè
Dikan

kòori san jèkulu

Jaramana ni Bila cè, n'o yè an ka kubeda yòrò ye, o ye kilomètèrè 46 ye. Jaramana aròndisiman yèrè ye dugu 23 ye ; balikukalan bè dugu minnu na, o ye dugu 12 ye.

o de y'a to, kòori san jèkulu min b'an fè yan, n'o bè wele ko "gurupeman", o sigira dugu dama dò la Jaramana aròndisiman kònò.

nafa min bè gurupeman na, o nafa tè se ka fò ka ban. barisa, kabini gurupeman sigira an ka dugu la, a ye foroba musakaw bèe ta. balikukalandenw ka petòròli ani u ka minèn misènw ka wariw, o bèe bè bò gurupeman kèsu kònò.

Burama Sogoba
Jaramana

farafinna nsonba

farafinna nsonba...
n'i t'o dòn,
na, n'k'o jir'i la.

a taatò filè
a ka watirilikisi kònò,
a ka alijènèsoba kònò.
a lajè kosèbè,
a fununnen bè,
a tòlòlen bè.

i m'a ka miliyari tannan ko mèn wa ?
a ka jiriforow dun ?
o si n'a ka
sanu
jaman
maralen tè kelen ye.

he, n teri,
a fò, nin bèe ye maa kelen wòsi ye ?
nin bèe halala ?

a taatò filè,
a bè k'i nòn hèrèmugu cè ma,
a y'an ka denkundiw
furuw
holokoliw
k'an bolo lajaba ye.

an b'o t'o ma ?

Yòrò Mènkòrò Jakite
Buguni

miliyòn jate ko

ka bò K'inyègè

an y'a ye liburunin dò kònò ko *miliyòn 1 ni baa kèmè 9.* an dun b'a dòn ko jate min ka ca, o de fòlò bè fò, ka fitinin da o kan. n'i ye liburunin kònò jate in lajè, i b'a fò ko miliyòn 1 de ka ca, o de y'a to o bilalen bè baa kèmè 9 nyè fè.

o yòrò la, miliyòn 1 de ka ca, walima baa kèmè 9 de ka ca ? n'a y'a sòrò k'a fò ko baa kèmè 2 de ye miliyòn 1 ye, mun kosòn, a bè fò liburu nin kònò ko miliyòn 1 ni baa kèmè 9 ? n'an y'a lajè an ka bamanan jate la, miliyòn sigiyòròma 4 ni baa kèmè de bè baa kèmè 9 la. an se min kèra miliyòn na, jate kòfèla cayara ni nyèfèla ye.

nin fana ye misali ye, ni n yèrè ye min jate minè liburunin kumakan kosòn ; nka, n ma nyè ye a la :
nògò bòrè kèmè duuru, nògò bòrè kelen kelen ye baa saba ye. nògò bòrè 500 ka kan ka bèn joli ma ?
o bè bèn : 3000 x 500 = 1500000. o ye liburu ka jate ye.

nka, an ka bamanan jate la, a ka kan ka bèn miliyòn 7 ni baa kèmè 1 ma. bawo, a man kan k'a fò ko miliyòn 1 ni baa kèmè 5, k'a sòrò, miliyòn 1 ye baa kèmè 2 ye.

an ka nyògònkunbèn kalan dò kèra Kangaba, an ma bèn jate nin fò cogo kelen ma. dòw ko 3000 x 500, ko o ye baa kèmè 15 ye ; dòw ko : miliyòn 7 ni baa kèmè 1 ; dòw ko : miliyòn 1 ni baa kèmè 5.

n balimaw balikukalan nyèmògòw, n b'a nyini aw fè, aw ka ne ni n balimaw ladònniya miliyòn jate la : miliyòn 1 ka kan ka bèn baa kèmè joli ma ? Dègèmori Dunbiya

jaabi

an terikè Dègèmori Dunbiya ka kuma bè laban ni nyininkali min ye, o de ye a ka kuma tò bèe ju ye. o jaabi filè :

miliyòn ye tubabukan donnen ye bamanankan na. a tubabukannaman wo, a bamanankannaman wo, a bèe kòrò ye kelen ye : *miliyòn ye baa kelen sigiyòròma baa kelen ye.* baa kelen dun ye kèmè 10 ye. o la, *miliyòn 1 ka kan ka bèn baa kèmè 10 de ma.*

fèn o fèn bè se ka jate, o bèe jate bè se ka se miliyòn ma : n'i y'a mèn ko misi miliyòn kelen, o ye misi baa kelen sigiyòròma baa kelen ye, walima misi baa kèmè sigiyòròma 10. n'i y'a mèn ko dòròmè miliyòn kelen, fili man kan ka don a la : o ye dòròmè baa kelen sigiyòròma baa kelen ye, walima dòròmè baa kèmè sigiyòròma 10. n'i y'a mèn ko tama miliyòn kelen, o ye tama baa kelen sigiyòròma baa kelen ye.

*
* *

miliyòn kòrò tè se ka kè fila ye kelen kò. mun dun y'a to, a bè mògò dòw kònò ko miliyòn ye baa kèmè 2 ye ?

an b'a dòn ko tama de bè kè ka Mali wari jate tubabukan na. a dun mana fò ko Mali wari miliyòn 1, tubabukanfòlaw hakili bè taa bila tama jate de la, ko *tama miliyòn kelen.* tama miliyòn 1 dun bè bèn dòròmè baa kèmè 2 de ma. nka, u t'a faranfasiya k'a fò ko tama jate de b'u kònò. u b'a fò dòròn ko miliyòn 1 ye dòròmè baa kèmè 2 ye.

o de bè nyagami don miliyòn ko la. n'o tè, a ma fò ko miliyòn 1 ye baa kèmè 2 ye. a fòra ko *tama miliyòn 1* ye *dòròmè baa kèmè 2* ye, tama 5 ye dòròmè 1 ye cogo min na. tama 5 ye dòròmè 1 ye, nka a ma fò ko 5 ni 1 ye kelen ye. o cogo kelen na, tama miliyòn 1 ye dòròmè baa kèmè 2 ye, nka a man kan ka fò ko miliyòn 1 ni baa kèmè 2 ye kelen ye.

*
* *

o la sa, an k'an hakili to nin na :
- ni wari bè jate, n'i y'a mèn ko *miliyòn,* fo i k'a dòn fòlò n'o tigi bè *dòròmè miliyòn* de kofò, walima *tama miliyòn.* i fana mana miliyòn kofò, i k'a faranfasi konyuman, k'a fò k'a jèya, n'i bè tama de jate fò, walima n'i bè dòròmè jate fò. i b'i hakili to a la ko tama jate ka ca ni dòròmè jate ye sinyè duuru.
- n'i bè jateminè kè, i kana dòròmè jate ni tama jate kolonso abada. ni jateminè daminèna ni dòròmèw ye, dòròmè jate de ka kan ka ye a la, fo k'a foori: n'a ma kè o cogo la, fili bè don i ka jateminè na.

*
* *

n'an sera ka miliyòn ko in faamuya, gèlèya minnu jiralen filè Dègèmori ka lètèrè kònò, o gèlèya tèn'an sòrò :
- an bè se ka baa kèmè kè 2 ye, walima 3, walima 9, k'u sèbèn ten. bawo, o si man ca ni miliyòn 1 ye.
- ni jateminè kèra, min mana sòrò, o sèbènnen bè cogo min, a bè kalan ten.

i n'a fò : 3000 x 500 ; ni jateminè kèra a kè cogo la, i tè se ka foyi wèrè sòrò ni 1500000 tè. o dun sèbènnen cogo min, i b'a kalan ten, k'a fò : *miliyòn kelen ani baa kèmè duuru.*

kilo 35650000

miliyòn		baa			ani		
bi	ni	kèmè	bi	ni	kèmè	bi	ni
3	5	6	5	0	0	0	0

miliyòn bi 3 ni 5 ani baa kèmè 6 ni bi 5

Daa ni Bakari jan

jeli Baba Sisòkò ka maana

u sera bulon filanan kònò,
tònjònw ni bere ko u bè fo ka wuli,
Daa pèrènna u kun na :
- "fa bèna don aw rò wa ?
a' ye tèmè k'aw da,
fòlen ma bò."

u nana se bulon sabanan kònò,
o jama fana ko u bè girin ka wuli.
Daa ko :
- "a' ye tèmè k'aw da,
Segu fòlen bèe tè bò."

o de kèra ntalen ye an bolo :
hali sini sògòma,
màgòw b'a fò ko
"Segu fòlen bèe tè bò dè."

°
° °

ò, màgòtigi nana Bakari Jan bila
fo a ka bulonda la.
Bakari ko a den Sinbalan ma :
- "è, n den,
faama n'a ka baramuso bila yan sa."
ò, Sinbalan sòròla k'a fò faama ma :
- "i n'i muso ka sigi yan."

ò, Daa n'a muso y'a kòdi yòrò min,
Sinbalan ye dafila da don kogo rò,
a ye fan fila bèe konkankon kasi.
nègèw donna kogo jalan rò yòrò min,
Daa y'a muso nyòni, k'o bin dugu ma,
ka boli ka tèmè.
Daa bolitò nana i bin a ka kalaka kan,
a ka baramuso Kòninba kuurulen wulila ka fini to a bolo.
o fana bolitò nana i bin so kònò.
Daa ko :
- "èe, Bakari ka nin den nin tè màgò ye.
dòonin, marifa nègèden tun bè ne tulo tigè."

a ko : "nka, min kèra,
fo ka taa a fò,
ne Daa ko fanga banna,
kelen, ne yèrè sara,
ne tè Bakari wele tugun
ko n b'a janfa k'a faga."

ò, k'a ta o don na,
ka na a bila bi la,
Bakari Jan,
a janfakokuma ma fò Segu,
a ni Segu faama ma kèlè tugun.

°
° °

ò, a den Sinbalan sa, dugu jèrè,
Sinbalan nana i jò :
- "baba, i ni sògòma".
a ko : - "marahabanin,
n den Sinbalan, hèrè sira ?"
a ko : - "baba, e tun tè a fò ten fòlò.
nka, e tun b'a fò ne ma
ko musokolonden de.
ò, baba, ne kòni ye musokolonden ye,
ò, nka, su rò ni ne tun tè dè,
faama tun b'i kun ci k'i faga dè."
- "aa", a ko : "n den, o ye tinyè ye,"
a ko : "nka,
n tè musokolondenya fò i ye tugun."

°
° °

ò, Sinbalan ma muso furu,
Sinbalan sara,
a san bisaba ni saba.
ò, Bakari Jan fana ye a ka màgòya kè Segu o rò sa,
ka na faga,
faama m'a wele tugun ko a b'a janfa.

°
° °

jeliw ko Bakari ma o de rò sa, ko :
Kòda ni Jènèba den,
ko : Bòngèla Hamari màden,
Sini-ka-jan den,
Maankòrò Kònè den,
Kèlèkè Kònè den,
ko tògò jan ani cè jan tè kelen ye,
nka, màgò caman ka jan,
nka, tògò t'i la.

Gerard Dumestre de ye jeli Baba ka maana in sèbèn

janto-yèrè-la kòrò ko ka nyi
mèlèkèninw lakanani

fèerèw sòròla denmisènw lakanali la

dònnikèlaw ka jate la, denmisèn 40 000 de bè sa don o don dinyè kònò, k'o sababu bò balo ko juguya ni banaw la. o ko ninnu bè gèlèya yòrò minnu na, olu ye jamana hòrònyalen kuraw ye, Afiriki kònò, Asi kònò, ani woro-duguyanfan Ameriki la. o yòròw denmisènw ka nyani si-rilen don u bangebagaw ka kòli n'u ka faantanya la.

o
o o

o wale in juguya de y'a to, dinyè jamana hòrònyalenw ka tònba min ka baara nyèsinnen bè denmisènw lakanani n'u ladonni ma, o ye fèerè dòw nyini mèlèkèninw kisili sira kan. o nyinini sen fè, a yera k'a fò ko fèerè dòw bè yen, minnu bè se ka kè sababu ye ka denmisèn caman kisi saya ma san o san, k'a sòrò, wariba ma bò o denmi-sèn ninnu bangebagaw fè.

u ye min jira nyinan, k'a lase dinyè kònò bangebaga bèe ma, o ye fèerè duuru ye. tònba in kuntigi y'a jira k'a fò ko fèerè duuru ninnu bèna se ka denmisèn 20 000 ni lakana don o don.

an hakili la, fèerè ninnu nafa ka bon cogo min na an denw ka dinyèlatigè la, bangebagaw bèna u cèsiri u waleyali la, walasa mèlèkèninw ka kisi balo ko juguya ni bana juguw masibaw ma.

o fèerè duuru ninnu filè nin ye :

fèerè fòlò : kònòboli fura

kònòboli mana denmisèn minè ka juguya, a ka ca a la, o bè kè bojiba ye, fo ka jiba sama ka bò a farikolo la. ji dun mana dògòya mògò farikolo la, o ka teli ka kè i sata ye, o de y'a to kònòboli ye bana jugu ye : an filè yòrò min, san o san kònòboli de bè kè den 5 000 000 sata ye dinyè kònò.

fèerè fòlò in tè dò wèrè ye, ka dan sigi den farikolo ji banni la kònòboli fè :

fòlò, kònòboli n'a nyògònna banaw tun mana den mi-nè, a tun tè se ka furakè, fo dògòtòròso. fèerè kura min sòròla o la, ni denbatigi bèe bè se k'o waleya u ka so, o ye ji ni kògò ni sukaro nyagamili ye, k'a di den ba-nabagatò ma. an dan ye ka ji litiri kelen wu'i ; n'o sumana, an bè kudu fitinin sukaro nyè 8 kè a la, walima sukaro kisè 8, ani kògò kudu fitinin nyè kelen. an mana o nyagami konyuman, k'a di den ma, a ka dò min a la waati ni waati, a ka ca a la, kònòboli bè kènèya tile saba kònò, ji tè sama ka bò den farikolo la. an k'an jan'o a la fana ko den kònòbolibagatò ka kan ka dumuni kè ka fa, walasa a ka barika sòrò ka bana in kèlè.

dònnikèlaw y'a jira ko o fèerè fòlò in bè se ka den-misèn 15000 nyògòn kisi don o don d'nyè kònò.

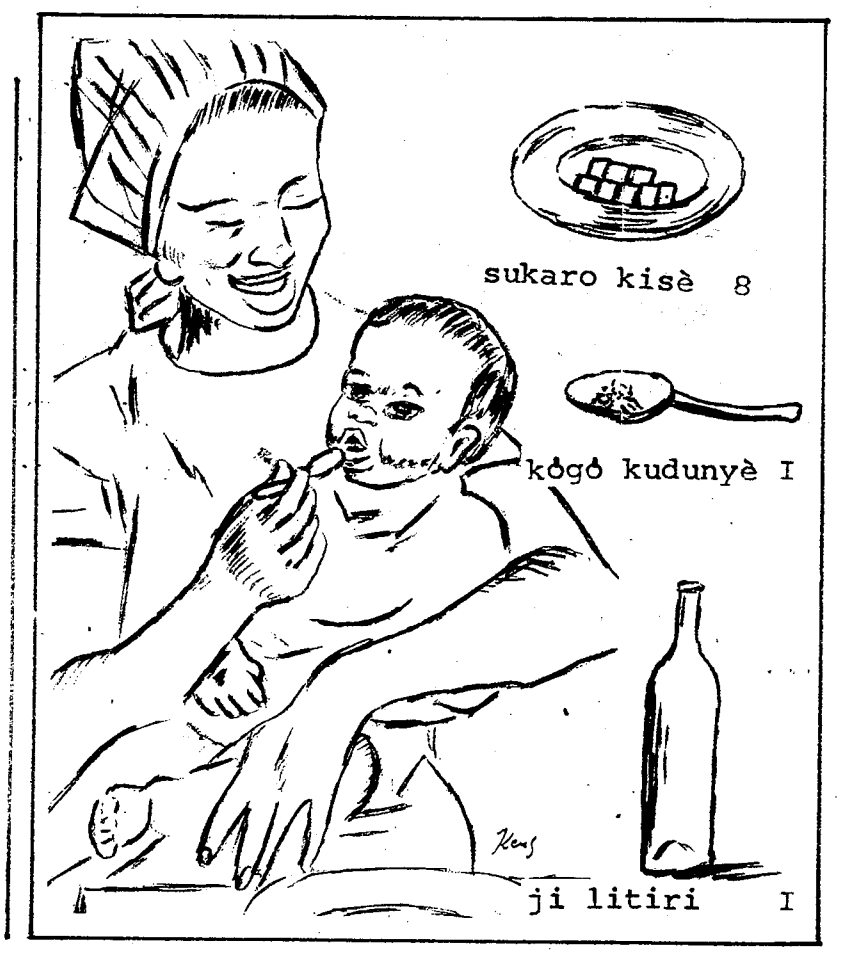

fèerè filanan : boloci

fèerè filanan ye boloci ye bana dòw kama i n'a fò, nyòninsan, jagòyi, keteketenin, sògòsògòninjè, ani sensabana.

o banaw bè kè mèlèkènin 5000000 sata yé san o san dinyè kònò.

boloci ko in delila ka sèbèn liburu dò kònò, min dilanna ènpirimeri Kase Keyita fè, n'o tògò ko "bolociw".

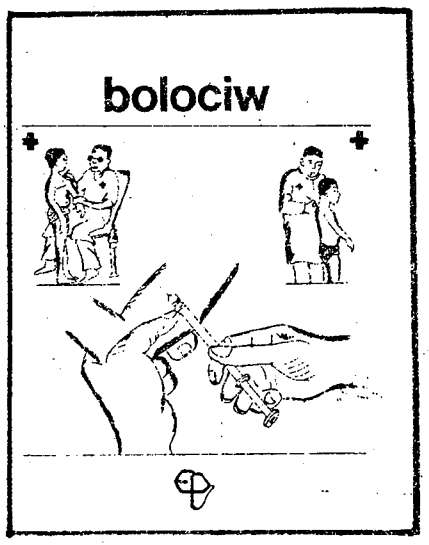

fèerè sabanan : sinji

fèerè sabanan ka nògòn : a nyininen don denbatigiw fè, u kana nònò fosi bila u sinji nyè. sinji nafa dè ka bon den ma ni nònò tòw ye.

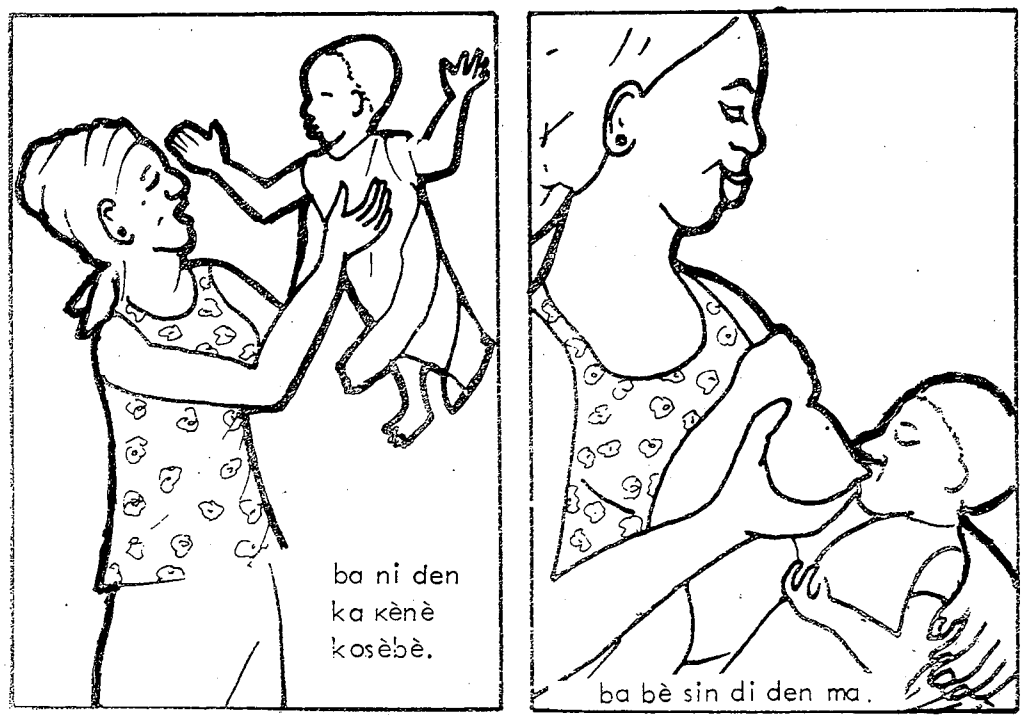

a jateminèna ko ni denbatigiw y'o laadilikan lamèn, denyèrènin 1 000 000 bè se ka kisi dinyè kònò san o san.

fèerè naaninan : kòlòsili

fèerè naaninan ye den ka walanwalanni jateminèli ye. ni den ka kènè, a bè bonya ka taa à fè. nka, balo ko juguya ni bana caman bè yen, olu bè dò bò den girinya la.

o la sa, i bè jateminè kè denmisèn la nò cogo la kalo o kalo. n'a y'a sòrò, fèn ma fara den girinya kan, walima ka dò bò a la, i b'a dòn ko ni bana ma den minè, a balo cogo de ma nyè.

fèerè duurunan : wolow janyali

fèerè duurunan ye wolow janyali ye nyògòn na. bawo, an bèe b'a dòn ko sere man nyi den ni ba si ma.

Turamagan Tarawele

a fòra kibaru nimòrò 133 kònò ko Turamagan Tarawele n'a ka kèlèdenw wulila ka taa Jolofin masakè kama. u sera Jolofin jamana na, Turamagan yèrè taara Jolofin masakè nyininka, ko : - "Jata ka ciden min nana i fè yan, i ye mun de manamana kuma f'a ye, ko a ka taa o fò Jata ye Manden ?"
Jolofin masakè ko : - "ne Jolofin masa ko n mago tè Mandenka la. ne tè Mandenkaw dòn dò wèrè ye wulu sogo dunna kò."

Turamagan b'a la ka Jolofin masa nyininka

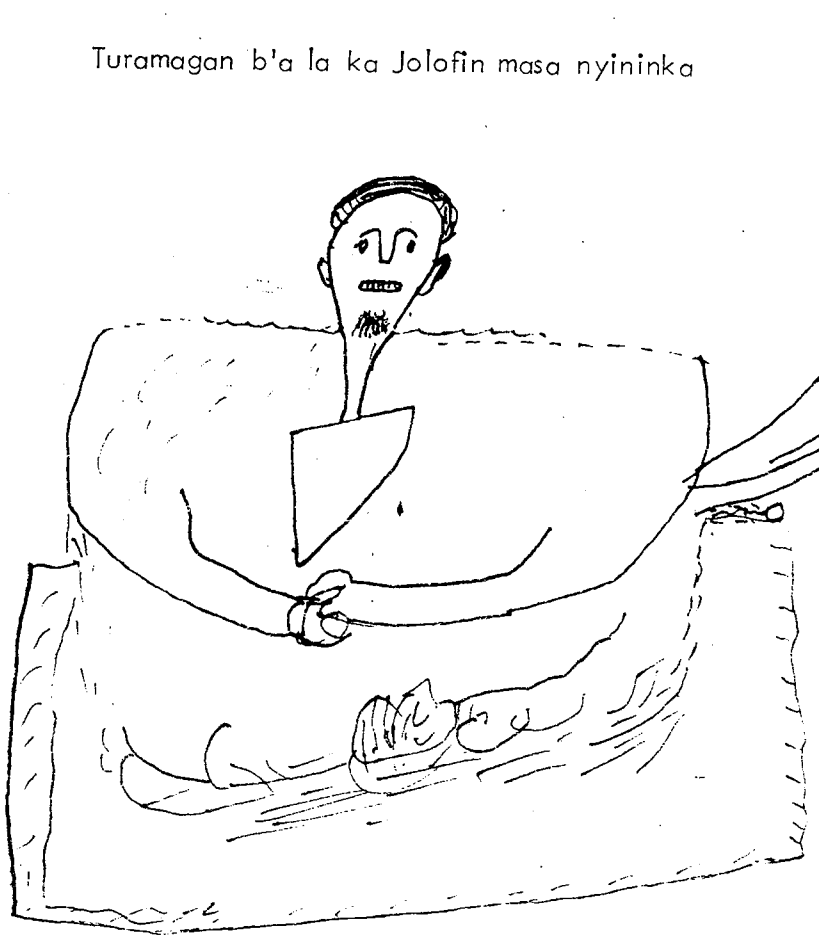

nin ye Jolofin masa ye

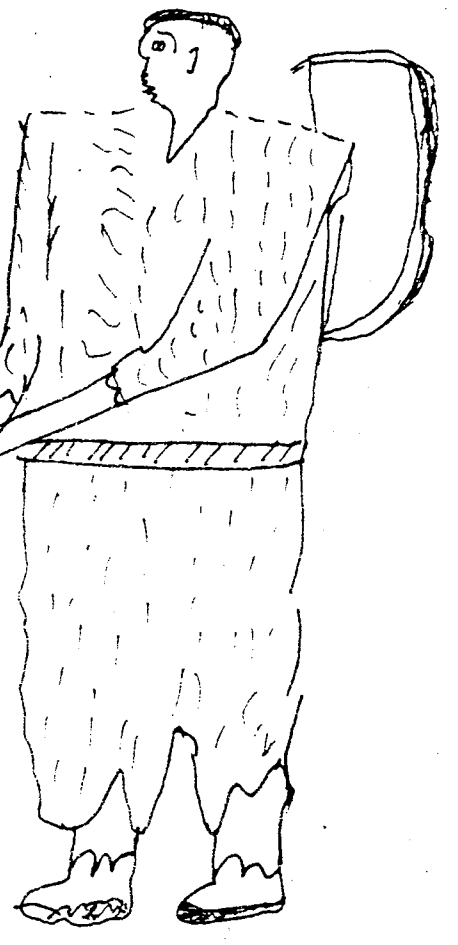

nin ye Turamagan Tarawele ye

Jolofin masakè ye o kuma fò ka bò a da rò tuma min na, Turamagan Tarawele y'a sògò ni kala binyè ye. o binyè in minnen don : ni joli bòra i la, i bè sa yòrònin kelen, nègè haya t'a kunbèn fana.
o kèlen, Jolofin masa ko :
- "ee, n sara sà."

a kelekura ka bin. dò wèrè ma ye o la saya kò. Turamagan y'a bonbonsi tigè ka bò a la, k'o bila a kun, ka sòrò, ka taa a nyè fò a ka kèlèdenw ye so kò fè. o kèlen, olu ko :
- "mun na, i m'an wele ?"

Turamagan ko :
- "min y'a to ne m'aw wele Jolofin masa kama, a ma ne yèrè ka kèlè bò. bari, ne y'a nyininka kòròfò min na, a seginna o kan. ne ye n bolo da a la ka ban, a binna dugu ma. ne y'a bonbonsi tigè, k'a bila n kun. a filè nin ye. aw tòw ka don Jolofin dugu kònò, min ka di a' ye, a' ka o kè. Jolofin masa kèra an ta ye, a ka jamana fana kèra an ta ye. sini, an k'an labèn ka taa Manden kònò, an ka taa Manden cèw an'a musow nisòndiya ni Turamagan Tarawele ka wale nyuman kèlen ye, n'o ye Jolofin masakè mineli ye, k'a bonbonsi tigè ka bò a dabara la Jolofin cèw n'a musow cè la."

ka maana

jeli minnu ye Jolofin masakè ka kuma kolon yèlèma k'a kè dònkili ye, ka nyèsin Mandenkaw ma, Turamagan de y'olu minè k'u fara Manden jeliw kan. u tun ye dònkili min fò, o filè nin ye. u ko :

subasubani masaya, jòni b'a ta ?
wulu dumuna subani masaya.

u tun bè nin de fò, janko Jata k'a mèn. nka, sanni Jata k'a mèn, Turamagan y'a mèn. o de y'a to, Turamagan ye kèlè nyini Jata fè ka taa Jolofin masakè minè Jolofin, k'a bonbonsi tigè, k'o bila a kun, ka na o di Jata ma Manden.

o
o o

dugu jèra sa, Turamagan Tarawele n'a ka kèlècèw ye Manden sira minè. u bè taa Manden, u surunyalen Manden na, farigan ye Turamagan minè sira fè. a ko a ka kèlèdenw ma :
- "e, Jolofin masa nyama bèna bò ne na. nka, o tè baasi ye bilen. ni ne yèrè y'ale faga ka ban, ne dusu sumana sa. hali ni n sara sa, n su nyuman na se lahara."

a ka jelikè ko :
- "sanni màgò min ka si jan sòrò, i ka tògò jan sòrò."

o y'a lajamu kosèbè, k'a barama. a ko :

"Turamagan ani Kange Jan,

a ko : Muke Musa ani Muke Dantuma,
ninnu bèe fa ye Muke Tarawele de ye.

a ko : ba mana fa,
an ko : "ba kò masa" ;
ba mana ja,
an ko : "Turamagan tigè dankan."

a ko : kala ani muru ani tama
ka di Turamagan ma,

ko : Sarejòn Turamagan si."

o
o o

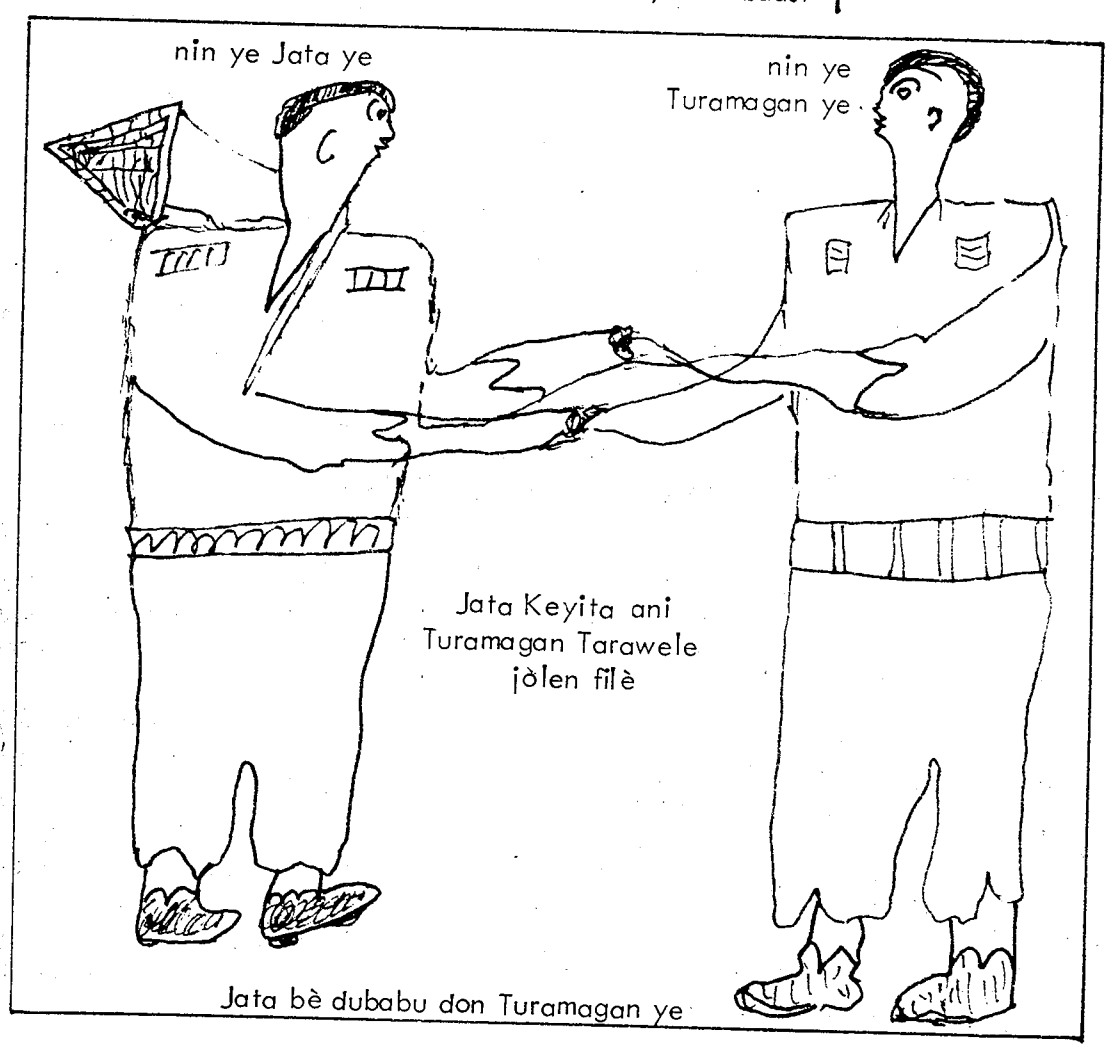

Jata bè dubabu don Turamagan ye

Turamaganw n'u ka jeliw nana don Manden, Turamagan sinna Jata ka so la, k'a dantigè Jata ye.

a ko :
- "Sunjata, ne taara Jolofin masa minè a ka jamana kan. n ye a bonbonsi tigè, k'a bila n kun, ka na. o filè nin ye."

Jata ko :
- "e, Turamagan, i yé koba kè dè. ne siranna min nyè, e y'o kè. ni ne tun ma sira di e ma, e tun bè sa. i ye nin fana min kè, o bè laban ka kè i sababu ye. nka, o tè fèn tinyè. sanni màgò min ka si jan sòrò, i ka tògò jan sòrò. i ni ce, i ni baraji. fo ka taa dinyè ban pewu, i tògò tè t.nun."

Jolofin masakè bonbonsi tigèli, o nyama de wulila Turamagan Tarawele fè, a natò Manden. nka, Turamagan yèrè y'a dòn ko ale tè bò a la. Jata fana y'a dòn ko Turamagan tè bò a la.

Turamagan Tarawele

u tilalen dantigèli la tuma min na sa, Jata ko :
- "an ka taa ne ka so kònò fòlò."

Turamagan ni Jata taara Jata ka so. Jata ko :
- "Turamagan, n bèna dubabu kè i yé." a ko : "i ye baara min kè ne ye, ala ka i sara. e de y'a to, ne ta kèra Jolofin jamana ye."

Jata ye Turamagan fo kosèbè. o kèlen u farala nyògòn na, bèe taara i ka so.

°
° °

Jata y'i sigi, k'i miiri. a ye mògò dò ci Turamagan ma. Turamagan nana Jata ka wele lajè. Jata ye yòrò dò jira Turamagan na ba da la. o tun ye u ka sònnikè yòrò-ba dò ye, o konyè tun bè Turamagan bolo. Jata ko a ka yèlèma yen sanni saya ka bara a la.

Turamagan nana ba da la. ala sera a ma ba da la yen, k'a si to san 117 na. a tununna ntiginyè soden kònò Manden bajiba in da la, mògò m'a sutura. o ni sisan cè ye san 725 ye.

°
° °

Turamagan Tarawele tununnen, Jata Keyita taara ba da la. a ye Turamagan ka basiw nyininka. olu ko :
- "Turamagan donna ntiginyè so in kònò. a ko ale ka hadamadenya banna sa ; a ko a ka foli bè Jata ye, a ka yafa a ma."

o fòlen Sunjata ye, a kasira. Jata ko :
- "e, ne ka cè farin taara alikiyama. Manden donda tun ye fila ye ; kelen datugulan tun ye Turamagan ye."

Mandenkaw bèe jèra ka dubabu don Turamagan ye. a sònna Sunjata ye cogo min na, ani a sònna a faso ye cogo min na, ani a sònna a faso jamana ye cogo min na. mògò si ma tigè Turamagan na. a taara lahara ka dannaya ani ladamulenya ani hakilisigilenya to a kan Manden jamana mògò bèe fè.

Jolofin masakè tun tè mògò gansan ye. nka Turamagan y'a faga. Turamagan ye tògò duman sòrò Manden, Turamagan Tarawele ye tògò duman sòrò dinyè kònò.

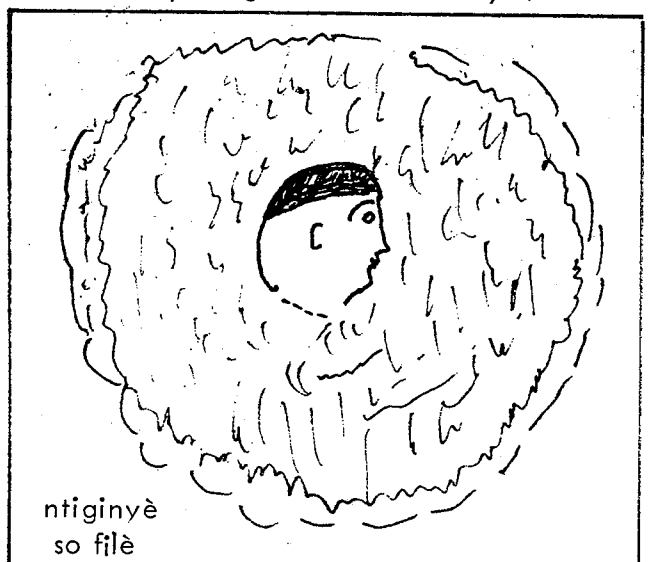

ntiginyè so filè

Turamagan donna ntiginyè so kònò, mògò m'a sutura.

°
° °

Tamanjan ka kuma lankolon

Turamagan tile bannen sa, Jolofin masakè denkè fòlò, n'o ye Tamanjan ye, o ye nkalon tigè, ko ale de ye Turamagan sunògòbagatò faga. dòw dara a la, dòw ma da a la, wa Tamanjan ye nin kuma lankolon min fò, o bèe nkalon.

Turamagan kèlen ka Jolofin masakè faga, k'a bonbonsi tigè, k'o bila a kun, ka sòrò, ka taa a ka kèlèdenw yòrò so kò fè, Tamanjan de y'a bon ni kòròte binyè ye sògòma fè ; nka, o ma si tigè Turamagan na. a y'a bon wula fè ; o fana ma si tigè Turamagan na. o kèlen sa, Turamagan yèrè y'a ka kòròte binyèmaw bò a ka foroko kònò, k'u bila dugu ma. kòròte in tògò "ntama su". Turamagan ye kòròte in sòn, k'a ban pewu, ka sòrò, ka Tamanjan fan nyini. a ye Tamanjan bon ni binyè kisènin kelen de ye. o sinna Tamanjan ma, k'a sògò, Tamanjan kabara kosèbè, a ko :
- "èe, ne Sunkalo ka Tamanjan, Turamagan ka binyè kisènin kelen ka ne sògò, o kèra kabako ye dè. ne ye tama kè ka Turamagan sògò sògòma fè, tama ma se ka don. wula fè, ne ye tama kè ka Turamagan sògò, tama ma se ka don Turamagan wolo la. Turamagan ye a ta kè ka ne bon, o ye ne don."

i komin Tamanjan, a fa Jolofin masa, o dògònin de ye Sunkalo ye, Tamanjan ko o la sa, k'ale Sunkalo ka Tamanjan.

ka maana

o tuma na sa, jeliw ko :

tama kèra ka Turamagan sògò sògòma fè,
tama ma nun kan bò.
tama kèra ka Turamagan sògò wula fè,
tama ma nun kan bò.
Turamagan ka binyè kisè kelen ye Tamanjan sògò.

°
° °

Tamanjan siranna o de la sa, a m'a yèrè sègèn ka taa yòrò si bilen. o maloya kosòn, a kèra màgò fagonnen ye jamana kònò.

kabini a y'a mèn ko Turamagan taalen Manden, k'o fariganna, a ko o ye ale nò ye. Turamagan fatulen sa, a bè to k'a fò mògòw ye ko ale de y'a faga sira kan, k'a sòrò, a ma kè ten. a kèlen, ni Manden ye Jolofin masakè ka jamana mara a yèrè ye tuma min na, mògòw y'a dòn ko Tamanjan ta tè tinyè ye cogo si la, a ta bèe kèra nkalon ye.

hali i sa!en kò, i tògò tè tunun

Turamagan Tarawele satò, a ye laadili kan minnu fò, i Sunjata de y'olu fò a ye, olu filè nin ye :
a ko ale si o si, n'o ko a bè sènèkèla lagosi, ka tila, k'a tònyò, a ko ala k'o tigi malo joona.
a ko fana a si o si, n'i ye i ka jamana janfa, ala k'o tigi fana malo. a ko màgò, i kèra cogo o cogo la, i kana i faso jamana janfa.

°
° °

Turamagan fatulen, o san sabanan, Jata fatura. nka u a nyanaw jòra u nò na. Sunjata ye Turamagan Tarawele a nyana fara a taw kan. a gundo bè Manden hali bi, màgò tè se ka Manden nyanaw kòròbò cogo si la hali bi. o kò fè, Turamagan faso tun ye Bankumana ye. i komin Bankumana ni Manden Kaaba man jan, u ka kow bèe ye kelen ye. i komin Turamagan kèra cè nyuman ye ka Sunjata Keyita dèmè faso kunmabòli baara la, o de y'a to, a sera ko la.
ni màgòw sònna nyògòn ye, ala b'u dèmè. nka, n'aw dinyèna nyògòn ye, ala b'aw barika ban pewu. Turamagan ani Sunjata sònna nyògòn ye kosèbè, ala fana ye barika don u la u ka bèn n'u ka tilennenya kosòn. u ma malo dinyè kònò abada.

Sunjata ani Turamagan, u màgò fila bèe tun bè hinè sènèkèlaw la. o de y'a to, ala y'u sutura u ka dinyènabò kònò.

°
° °

ninnu bèe kò, Turamagan dògòw Kange Jan ani Musa ani Dantuma, olu bèe sigira Bankumana Manden, Kaaba kèrè fè. Bankumana màgò caman ye Tarawelew ye kabini o waatiw la, fo ka na se sisan ma.

Tarawelew cayalen nyògòn kan Bankumana, fadenya donna u ni nyògòn cè. o kèlen, dòw wulila ka bò Bankumana dugu kònò, ko u bè taa yòrò wèrè. olu minnu wulila ka bò Bankumana kònò, olu de ye Denkè sigi, ka Sirakèmèni sigi. o bèe kèra dugu barikama ye sisan.

ni màgò min ye barika nyini, hali i salen kò, i tògò tè se ka tunun. i sibolow bèe bè dò sòrò a la.

Gabukòrò Keyita yèrè ye Turamagan Tarawele ka maana in kuncè ni kan min ye, o filè :
"an balimaw, fòlò màgòw tun tè tubabukan dòn. nka, u tile diyara, u hakili tun ka di. anw sisan màgòw hakili man di, fo n'i y'a sèbèn. o kosòn, ni màgò min ma kalan kè, fèn tèna mara o tigi kònò. o de y'a to, anw ma tubabukalan kè, balikukalan nalen, an y'an jija o fè, k'o dòn dòonin. o de y'a to, ne sera ka nin sèbèn.
ala ka kalan in taa nyè fè kosèbè, ala k'a yiriwa Mali cè ani Mali muso bèe fè. ala sago, aw sago."
Gabukòrò Keyita, Soso.

nb'a fè ka nyèrè dòn

Mali jamana n'a denw

Mali ye jamana ye, min dugukolo dalen bè kilomètèrè kènè 1240192 kan (kare min kèrè naani kelen kelen bè kilomètèrè kelen bò, o de ye kilomètèrè kènè ye. o bè bèn taari 100 de ma).

Mali dugukolo ni jamana minnu bè danfara, olu ye Senegali, Moritani, Alizeri, Nizèri, Kodiwari, Hotiwalita, ani Lagine ye.

Mali ye jamana ye, min ni kògòji ka jan kosèbè. o kosòn, magonyèfèn minnu tè se ka dilan jamana kònò, n'olu ka kan ka na ka bò kògòji kò fè, o caman bè na Senegali, walima Kodiwari fè.

*
* *

Mali kònò mògòw jate minèna san 1976 desanburu kalo la. o jateminè y'a jira ko Maliden bèe lajèlen ye mògò 6394918 ye, cè 3123733, ani muso 3271185.

Maliden dòw sigilen bè duguw kònò, walima cikèbugu la. dòw bè ka taama taama tuma bèe u ka baganw nò fè, k'a sòrò sigi yòrò kelen tè olu la. o mògò nyògòn bè mògò 466422 bò Mali kònò.

jateminènaw y'a kòlòsi ko dò bè ka fara Malidenw kan san o san. u y'a jate minè ko san 1976 kelen kònò, mògò 158235 de farala an kan (mògò 114530 fatura, ka denmisèn 272765 wolo Mali kònò o san kelen na).

n'o nyògòn kèra san o san, n'i y'a jate minè, k'a ta san 1976 la, ka n'a bila nyinan na, i n'a dòn ko an bè bi bi min na, Maliden hakè ka kan ka bèn mògò 7400000 nyògòn ma.

o jateminè y'a jira ko baarakèla bè mògò 2193167 bò Mali kònò. olu la, cikèlaw de ka ca, olu bè mògò 1700000 nyògòn bò. bagangènnaw bè bèn mògò 200000 nyògòn ma.

fiyentòw fana jate minèna, ka bèn mògò 49041 ma. bagi ni kuna bè minnu na, olu bè mògò 18331 bò. fatòw ye mògò 12152 ye.

*
* *

siya suguya minnu bè Mali kònò, olu ye bamananw, maninkaw, kasonkaw, marakaw, jalonkaw, fulaw, surakaw, kòròbòròw, burudaamèw, kaadòw, bobow, sinèfow, minyankaw, bosow, ani siya caman wèrèw ye minnu sigi-sigilen bè a maraw kònò siyaba siyabaw kèrè fè.

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)